

ECRÛMİYYE KİTÂBÎ'NDA İRÂB
INFLEXION IN AL ADJRUMİIEH BOOK

Ömer NECÂTÎ
Tasavvuf Tarihi Araştırmacısı
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1182-2301>

Öz

İrab, kelimelerin sonunun, kendilerine dâhil olan âmiller sebebiyle değişikliğe uğramasıdır. İrab konusu, *ref*, *nasb*, *cez*m ve *cer* olmak üzere dört başlık altında incelenir. İsimler *Ref*, *nasb* ve *cer* hallerinde bulunur. Fiiller ise *ref*, *nasb* ve *cez*m hâllerinde bulunur. İsimlerde *cez*m hâli, fiillerde *cer* hâli bulunmaz. Yeni başlayanlar için yazılmış *Arapça Cümle Bilgisi* kitaplarının üzerinde en çok çalışma yapılanlarından biri de *Ecrûmiyye* kitabı'dır. Bütün ilimlerde olduğu gibi, nahiv ilminde de ders kitapları hazırlanırken, öncelikle, konular detaylara inilmeden, kısa ve öz bir şekilde ele alınır. Okuyucunun, o ilmi genel hatları ile zihnine naksetmesi sağlanır. Sonra detaylı şerhler yazılarak, konular tümüyle izah edilir. Böylece, genel şemayı, zihnine yerleştirmiş olan öğrenci, belirli bir metod içerisinde ilmini artırır. *Birgivi'nin Avâmil'i*, *Cürcânî'nin Avâmil'i*, *İbn-i Ecrûm'un Ecrûmiyyesi*, Nahiv ilminde bu metodla yazılmış başlangıç kitaplarıdır. *Ecrûmiyye*'nin *irab* bölümünde, *irab* konusu, mübtedîler için temel hatları ile ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Nahiv, Ecrûmiyye, İrâb.

Abstract

Inflexion is the change of the last syllable of words according to the difference of the words which expressly or virtually govern them. The parts of inflexion are four, *raf*, *nasb*, *chafd* and *djazm*. Of these, *raf*, *nasb* and *chafd*, belong to nouns, which are not susceptible of *djazm* and of the same, *raf*, *nasb* and *djazm* are peculiar to verbs, which do not admit *chafd*. One of the most widely studied Arabic Sentence Knowledge books written for beginners is *Adjrumiieh*. As in all sciences, while preparing textbooks in the science of *Arabic Syntax*, the subjects are dealt with in a short and concise manner, without going into details. It is ensured that the reader embroders that science on his mind in general terms. Then, the subjects are explained completely by writing detailed commentaries. Thus, the student, who has placed the general scheme in his mind, increases his knowledge in a specific method. *Avâmil of Birgivî*, *Avâmil of Cürcânî*, *Adjrumiieh of Ibn-i Adjrum* are the beginning books written in Arabic Syntax with this method. The subject of *inflexion* has been put forward with its basic lines in the *inflexion* section of the *Adjrumiieh*.

Keywords: Arabic Syntax, Adjrumiieh, Inflexion..

1. GİRİŞ

İbn-i Ecrûm tarafından yazılan *Ecrûmiyye*, Arapça Gramer eğitiminde, yeni başlayanlar için başucu kitabıdır. Hacmi küçük olan bu esere pek çok şerh yazılmıştır. Üslûbu gayet sâde olan bu eserin ikinci bölümü, *irab* konusunu içine alır. Çalışmamızda, *irab* konusunu sistematik olarak işleyen bu bölümün, *Ecrûmiyye* kitabında bulunmayan örneklerle tercümesini vermeden önce, isim ve muzari fiillerin irabı için gerekli temel bilgiler şematik olarak anlatılmıştır. Arapçada iraba konu olan isimler ve muzari fiillerin çekimlerinin *ref*, *nasb*, *cer*, *cez*m hallerinin tablolarla şekilsel olarak izahı, *Syntax* eğitiminde faydalı bir metoddur. Bir kelimenin cümle içindeki görevini yâni *fâil*, *mefûl* veya diğer *syntax* elemanlarından biri oluşunu anlamak, ancak *irab* ile mümkündür. İsim ve muzârî fiillerin irabı, onların sonunda bulunan hecelerin değişimi ile oluşur. Bu değişimi sağlayan, *fetha*, *zamme*, *kesra*, *sükûn* gibi hareketler ile *vâv*, *elif*, *yâ*, *nûn* gibi harfler, irabı oluşturan elemanlar olarak adlandırılır. *İrab elemanları*, cümle içindeki bir kelimenin dört halden birinde bulunmasını gerektirir. Bunlar, *ref*, *nasb*, *cer*, *cez*m halleridir. İsimlerde, *Ref*, *nasb*, *cer* halleri, muzârî fiillerde ise *ref*, *nasb*, *cez*m halleri mevcuttur. Mazi fiil çekimleri *mebnî* olduğundan yâni, sonlarında herhangi bir hece değişimi meydana gelmediğinden, irâba konu olmazlar. İraba konu olan iki unsur, isimler ve muzârî fiillerdir. Örnek olarak, eğer bir isim cümlede, özne görevi görüyorsa, o kelimenin *ref* halinde olması gereklidir. Yâni o cümleyi muhataba söylerken, konuşmamızda özne olarak tasarladığımız ya da muhatabın özne olarak algılamasını istediğimiz kelimeyi *ref* halinde telaffuz etmemiz gerekecektir ve o kelimenin *ref* halinde (*merfû*) olduğunu, özne görevinde bulunduğunu, muhatabın anlamasını sağlayacak tek şey de kelimenin sonundaki *irab* elemanıdır. Bu *irab* elemanı, özne için, isim ve muzari fiil çekim tablolarında bulunduğu yere göre *zamme*, *vâv*, *elif*, *nûn* dan birisidir.

2. ECRÛMİYYE KİTABI'NDA İRAB KONUSU

İrab, kelimenin sonunun değişime uğramasıdır. Bu değişim, o kelimeyi etki sahasına alan bir başka kelimenin yâni âmîl vasıtası ile oluşur. Ve kelimenin sonundaki bu değişim yâ lâfızda açıkça görünür yâ da açıkça görünmediği halde, orada var kabul edilip takdir edilir.

İrab dört kısımdır: *Ref, nasb, Hafd (cer), cezm*.

Bunlardan isimlere ait olanlar, *Ref, nasb* ve *cer* dir. İsimler *cezm* olmazlar.

Bunlardan fiillere ait olanlar, *Ref, nasb* ve *cezm* dir. Fiiller *cer* olmazlar.

2.1. İrab Alâmetleri

2.1.1. Ref için dört alamet vardır: *Zamme, vâv, elif* ve *nûn*.

Zamme dört yerde *ref* alâmeti olur.

Tekil isimde, kırık çoğul olan isimde, sâlim dışı çoğulda ve *sonuna bir şey bitişmeyen muzâri fiilde*.

Vâv, iki yerde *ref* alâmeti olur. *Eril sâlim çoğulda* ve *beş isimde*.

Beş isim şunlardır:

أَبُوكَ، وَأَخُوكَ، وَحَمُوكَ، وَفُوكَ، وَذُو مَالٍ.

Elif ise sadece, isimlerin ikili çekimlerinde *ref* alâmeti olur.

Nûn, kendisine ikilik zamîri veya çoğul zamîri veya dişil muhatab zamîri bitişmiş olan muzâri fiillerde *ref* alâmeti olur.

يُفْعَلَانِ ، وَتَفْعَلَانِ ، وَيَفْعَلُونَ ، وَتَفْعَلُونَ ، وَتَفْعَلِينَ .

2.1.2. Nasb için beş alamet vardır: *Fetha, elif, kesra, yâ* ve *nûnun hazf edilmesi*.

Fetha üç yerde *nasb* alâmet olur: *Tekil isim, kırık çoğul, kendisine nasbedici bir harfin dâhil olduğu muzâri fiil, öyle muzâri fiil ki, sonuna bir şey bitişmiş olmayacak*.

Elif ise *beş isimde nasb* alâmeti olur.

رَأَيْتُ أَبَاكَ وَأَخَاكَ

Kesra, dişil sâlim çoğulda nasb alâmeti olur.

Yâ, isimlerin ikili ve çoğul çekimlerinde nasb alâmeti olur.

Nûn harfinin hazf edilmesi, yâni kelimededen kaldırılması, muzari fiillerin beş adet çekiminde sözkonusudur. Bu beş adet muzari fiil çekiminde, ref hali, nûn harfinin varlığı ile oluşmuştur.

2.1.3. Cer için üç alâmet vardır: Kesra, yâ ve Fetha.

Kesra, üç yerde cer alâmeti olur. Munsarif tekil isim, munsarif kırık çoğul isim ve dişil sâlim çoğul.

Yâ, üç yerde cer alâmeti olur. Beş isimde, isimlerin ikili çekimlerinde ve isimlerin çoğul çekimlerinde.

Fetha, munsarif olmayan isimlerde cer alâmetidir.

2.1.4. Cezm için iki alâmet vardır: Sükûn ve Hazf.

Sükûn, sonu sahih harf olan muzari fiil çekimlerinde cezm alâmetidir.

Hazf, sonu illet harfî olan muzari fiillerde ve muzâri fiillerin beş çekim kalıbında cezm alâmetidir. Bu beş muzâri çekim kalıbının ref hâli, nûn harfinin varlığı iledir. Cezm hâli de nûn harfinin hazfı iledir. Sonu illet harfî olan muzari fiil çekimlerinin cezm hali ise, illet harfinin hazf edilmesi ile oluşur.

2.2. İRABLANAN KELİMELER

İrablanan kelimeler, iki kısımdır. Birinci kısım, hareketler ile irablanır, ikinci kısım ise harflerle irablanır.

2.2.1. Harekeler ile irablanan kelimeler, dört çeşittir. Tekil isim, kırık çoğul, sâlim dişil çoğul, sonuna bir şey bitişmemiş olan muzârî fiil çekimleri. Bunların hepsi, zamme ile ref, fetha ile nasb, kesra ile cer ve sükûn ile cezm olur.

Şu üç şey bu sayılanların dışında yer alır. Bunlardan *dişil sâlim çoğulun nasb* oluşu, *kesra* iledir. *Munsarif olmayan isimlerin cer* oluşu *fetha* iledir. Sonuna bir şey bitişmeyen ve sonu *illet harfi* olan muzari fiillerin *cezm* oluşu, sondaki *illet harfinin hazfi* ile yâni kelimededen çıkarılması iledir.

2.2.2. Harfler ile irablanan kelimeler, dört çeşittir. *İsimlerin ikili çekimleri*, *isimlerin eril sâlim çoğulları*, *beş isim* ve *beş muzari fiil çekimi*.

Beş muzari fiil çekimi şunlardır:

يَفْعَلَانِ ، وَتَفْعَلَانِ ، وَيَفْعَلُونَ ، وَتَفْعَلُونَ ، وَتَفْعَلِينَ .

İsimlerin ikili çekimleri, *elif* ile *ref*, *yâ* ile *nasb* ve *cer* olur. *Eril sâlim çoğullar*, *vâv* ile *ref*, *yâ* ile *nasb* ve *cer* olur. *Beş isim*, *vâv* ile *ref*, *elif* ile *nasb*, *yâ* ile *cer* olur. *Muzârî fiillerin beş çekim kalıbına* gelince, onlar *nûn* harfinin kelimedeki varlığı ile *ref*, *nûn* harfinin kelimededen kaldırılması ile *nasb* ve *cezm* olur.

3. ECRÛMİYYE KİTABI'NDA ÎRAB KONUSUNUN ÖRNEKLERLE AÇIKLANMASI

3.1. Temel Kavramlar

Ecrûmiyye Kitabı'nda irab konusunu şerh etmeden önce, irab bahsinde, bütün nahv kitaplarında geçen terimlerin şemalarla açıklanması gerekir. En temel ve basit kavramları tam olarak öğrenmeden, irab konusunu öğrenmek imkânsızdır. Bu sebepten verilen bütün bilgilerin, Arapça'ya yeni başlayanlar için hazırlandığını gözden uzak tutmamak gerekir. Temel kavramlar, alfabe hükmündedir ve öğrenimin her aşamasında onlara dönmek lüzumu hissedilir.

3.1.1 İsim Çekimleri ve İsimlerde İrab Elemanları

İSİM ÇEKİM TABLOSU		
MÜKESSER CEM' (İkiden Fazla)	(Erkekler)	(Kadınlar)
SALİM CEM' (İkiden Fazla)	Cem' Müzekker (Erkekler)	Cem' Müennes (Kadınlar)
TESNİYE (İki)	Tesniye Müzekker (İki Erkek)	Tesniye Müennes (İki Kadın)
MÜFRED (Bir)	Müfred Müzekker (Bir Erkek)	Müfred Müennes (Bir Kadın)
	MÜZEKKER	MÜENNES

Tablo 1: İsim Çekimlerinin Adlandırılması

Arapçada isim çekim tablosu, müzekker (eril), müennes (dişil) sütunları ile müfred (tekil), tensiye (ikili) ve cem' (ikiden fazla olan çoğul) satırlarından oluşmuştur. İkiden fazla olan çoğul iki kısımdır. Birisi, kurallı olarak oluşturulan çoğullardır ki bunlara sâlim cem' denir. İkincisi kuralsız olarak gelen ve tekil kalıbının harf ve hareke olarak değişimi ile oluşan çoğullardır ki bunlara da mükesser cem' denir. Meselâ, **mü'min** kelimesinin çoğulu, kurallı olarak **mü'minûne** şeklinde yapılır. Tekil olan mü'min kelimesinin ana yapısı değişmemiş, sadece sonuna, *ûne* çoğul eki getirilmiştir. Tekil kelimenin ana yapısı değişmediği için bu şekilde oluşturan çoğullara, *sâlim cem* denilir. **Racül** kelimesinin çoğulu ise **ricâl** şeklinde gelir. Burada, tekil olan *racül* kelimesi çoğul eki alarak cem olmamış, kelimenin ana yapısı değişmiş, ana yapı kırılmıştır. Bu türlü çoğullara da *mükesser (kırık) cem* denilir.

Yardım etmek fiilini örnek olarak oluşturulan ism-i fâil (yardım eden) tablosunda görüldüğü gibi, kırmızı kare içindeki hareke ve harfler, buldukları kelimelerin irab harfleri ve irab hareketleridir.

İsmi Fail	MÜKESSE CEM (Kırık Cemi) (ikiden Fazla)	وَنَصْرَةٌ	
		وَنَصْرٍ	
		نَصَارٍ	وَنَوَاصِرٍ
	SALİM CEM (ikiden Fazla)	نَاصِرُونَ	نَاصِرَاتٌ
	TESNİYE (iki)	نَاصِرَانِ	نَاصِرَتَانِ
	MÜFRED (Bir)	نَاصِرٍ	نَاصِرَةٌ
	MÜZEKKER	MÜENNES	

نَاصِرٍ
YARDIM EDEN

Tablo 2: İsm-i Fâil Örnek Çekimi

Tablo 2 de gösterilen *irab* harf ve hareketleri, isimlerin *ref* halini belirtir. Yâni bu irab elemanlarını taşıyan isimler, merfû olarak ismlendirilir.

İSİM ÇEKİM TABLOSU (Ref Hâli)		
MÜKESSER CEM' (İkiden Fazla)	ا	ا
SALİM CEM' (İkiden Fazla)	و	ا
TESNİYE (İki)	ا	ا
MÜFRED (Bir)	ا	ا
	MÜZEKKER	MÜENNES

Tablo 3: İsim Çekimlerinde Ref Hâlini Belirten İrâb Elemanları

Tablo 3 de, ism-i fâil çekimlerinin *ref* hâllerini belirten *irab* elemanları bağımsız olarak yazılmıştır. Bu elemanları taşıyan isim çekimlerine *merfû* denilir. İsimlerin bulunabilecekleri üç halden birisi *ref* halidir. *Ref* hali, tablo 2 de kırmızı kare içine alınan harf veya harekeler ile oluşturulur. İsmi diğer bir hali olan *nasb* hâli ise, bu harf ve harekelerin, tablo 4 deki değişimlere uğraması ile elde edilir. İsmi üçüncü hali olan *cer* hâli de tablo 5 deki harf ve harekeler ile elde edilir.

İSİM ÇEKİM TABLOSU (Nasb Hâli)		
MÜKESSER CEM' (İkiden Fazla)	ا	ا
SALİM CEM' (İkiden Fazla)	و	ا
TESNİYE (İki)	و	و
MÜFRED (Bir)	ا	ا
	MÜZEKKER	MÜENNES

Tablo 4: İsim Çekimlerinde Nasb Hâlini Belirten İrâb Elemanları

İSİM ÇEKİM TABLOSU (Cer Hâli)		
MÜKESSER CEM' (İkiden Fazla)	— /	— /
SALİM CEM' (İkiden Fazla)	ى	— /
TESNİYE (İki)	ى	ى
MÜFRED (Bir)	— /	— /
	MÜZEKKER	MÜENNES

Tablo 5: İsim Çekimlerinde Cer Hâlini Belirten İrâb Elemanları

İsmin bütün hallerini (*ref*, *nasb* ve *cer*) oluşturan *irab* elemanları, toplu olarak tablo 6 da gösterilmiştir.

Nasb / Ref — / cer	Nasb / Ref — / cer
cer ى Nasb ى Ref	cer / Nasb / Ref
cer ى Nasb ى Ref	cer ى Nasb ى Ref
Nasb / Ref — /	cer Nasb / Ref — /

Tablo 6: İsim Çekimlerinde Ref, Nasb ve Cer Hâlini Belirten İrâb Elemanları

3.1.2. Muzârî Fiil çekimleri Ve Muzârî Fiillerde İrab Elemanları

Muzârî fiillerin çekimine başlamadan önce, şahıs zamirlerinin tablo üzerinde gösterilmesi, konuyu izahı açısından önemlidir. Muzârî fiiller, bu tablodaki şahısları özne olarak kabul ederler.

3.1.2.1. Genel Olarak Şahıs Zamirleri

Arapçada 14 şahıs zamiri bulunmaktadır. Şahıs zamirleri tablosu, aynı zamanda fiil çekim tablosudur. Tablo 7 deki gibi, *tekil*, *ikili* ve *ikiden fazla çoğullar* için birer satır, 3. *Şahıs eril dişil*, 2. *Şahıs eril dişil ve konuşanın kendisi* sütunları olmak üzere 5 sütun yer almaktadır. *Konuşanın kendisi* sütununda, ikili ve ikiden çok olanlar için tek bir şahıs zamiri kullanıldığından iki satır yer almıştır. Böylece toplam 14 şahıs zamirinin bulunduğu tablo teşekkül etmiştir. Arapça dilbilgisinde, 3. şahıslara *gâib*, 2. Şahıslara *muhatap*, konuşanın kendisine de *mütekellim* denir. Konuşanın kendisi tek bir kişi olursa ona *nefs-i mütekellim vahde* denilir. Konuşanların kendileri birden fazla kişi olursa ona da *nefs-i mütekellim mealgayr* adı verilir. *Muhatap* kendisi ile konuşulan kişidir. *Gâib* ise, *mütekellim* ile *muhatapın* konuşması esnasında, orada bulunmayan, orada hazır olmayan yâni kendisi hakkında konuşulan *gâib* kişidir. *Muhatap* ve *gâib*lerin *eril* ve *dişili* vardır. Bunların her bir bölümü, *yâ tekil*, *yâ ikili* yâ da *ikiden fazla* olanları içine alır. Konuşanın kendisi için *eril* ve *dişil* ayrımı yoktur. Ayrıca konuşanın kendisi, ayrı bir *ikili* çekime de sahip değildir. Tablo 8 de, şahıs zamirleri Arapça olarak verilmiştir.

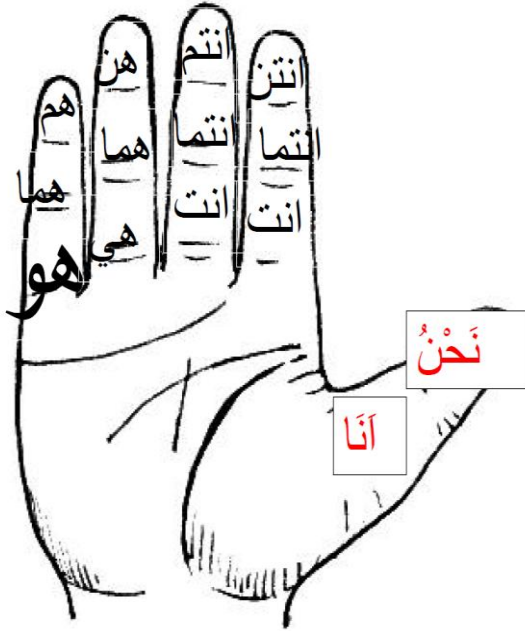
ŞAHIS ZAMİRLERİ VE FİİL ÇEKİM TABLOSU					
CEM' (İkiden Fazla)	Cem' Müzekker Gaib (O Erkekler)	Cem Müennes Gaibe (O Kadınlar)	Cem' Müzekker Muhatap (Siz Erkekler)	Cem' Müennes Muhataba (Siz Kadınlar)	Nefs-i Mütekellim Mealgayr (Biz)
TESNİYE (İki)	Tesniye Müzekker Gaib (O İki Erkek)	Tesniye Müennes Gaibe (O İki Kadın)	Tesniye Müzekker Muhatap (Siz İki Erkek)	Tesniye Müennes Muhataba (Siz İki Kadın)	
MÜFRED (Bir)	Müfred Müzekker Gaib (O Bir Erkek)	Müfred Müennes Gaibe (O Bir Kadın)	Müfred Müzekker Muhatap (Sen Bir Erkek)	Müfred Müennes Muhataba (Sen Bir Kadın)	Nefs-i Mütekellim Vahdeh (Ben)
	MÜZEKKER	MÜENNES	MÜZEKKER	MÜENNES	
	GAİB		MUHATAB		NEFS-İ MÜTEKELLİM

Tablo 7: Şahıs Zamirlerinin Adlandırılması

Cem'	هُم	هُنَّ	أَنْتُمْ	أَنْتُنَّ	نَحْنُ
Tesniye	هُمَا	هُمَا	أَنْتُمَا	أَنْتُمَا	
Müfred	هُوَ	هِيَ	أَنْتَ	أَنْتِ	أَنَا
	Müzekker Gaib	Müennes Gaib	Müzekker Muhatab	Müennes Muhatab	Nefs-i Mütekellim

Tablo 8: Şahıs Zamirleri

Şahıs zamirlerinin ve onların üzerinde çekimi yapılan fiil kalıplarının, zihinde kalıcılığını sağlamak amacı ile, sağ elin parmak boğumlarının kullanılması, medresede Arapça eğitiminin temel taşlarından birini oluşturur. Parmak boğumlarının sayısı ile Arapçadaki şahıs zamirlerinin sayısının aynı olması, bu tablonun oluşturulmasına imkân tanımıştır. Tablo 9.

Tablo 9: Şahıs Zamirlerinin Parmak Boğumlarında Gösterimi

3.1.2.2. Muzârî Fiillerde Şahıs Zamirleri ve Son Harfi Sahih Olan Muzari Fiil Çekimleri (Ref Hali)

Muzârî fiil tablosundaki çekimlerde bulunan şahıs zamirleri iki gruba ayrılır. Birincisi, lâfızda görünen zamirlerdir. Onlar *irab nûnlarından* önce gelen *vâv*, *elif* ve *yâ* harfleridir. *Mebni* olan iki muzârî kalıbında ise, kelimenin sonundaki *nûn* harfleri, şahıs zamiridir. Kalan kalıplarda, şahıs zamirleri açıktan görünmeyip muzârî fiiller içinde gizli kalmışlardır. Tablo 10.

Muzari Fiil Çekimlerinde Şahıs Zamirleri

يَنْصُرُونَ	يَنْصُرْنَ	تَنْصُرُونَ	تَنْصُرْنَ	
يَنْصُرَانِ	تَنْصُرَانِ	تَنْصُرَانِ	تَنْصُرَانِ	نَنْصُرُ
يَنْصُرُ	تَنْصُرُ	تَنْصُرُ	تَنْصُرِينَ	أَنْصُرُ
و	ن	و	ن	نَحْنُ gizli
ا	ا	ا	ا	
هُوَ gizli	هِيَ gizli	أَنْتَ gizli	ي	أَنَا gizli
و	ن	و	ن	نحن
ا	ا	ا	ا	
هو	هي	انت	ي	انا

Tablo 10: Son Harfi Sahih Olan Muzârî Fiillerin Çekimi Ve Failleri

3.1.2.3. Son Harfi İlet Harfi Olan Muzari Fiil Çekimleri (Ref Hali)

يَغْزُونَ	تَغْزُونَ	تَغْزُونَ	تَغْزُونَ	
يَغْزُونَ	تَغْزُونَ	تَغْزُونَ	تَغْزُونَ	نَغْزُو
يَغْزُو	تَغْزُو	تَغْزُو	تَغْزِينَ	أَغْزُو

Tablo 11: Son Harfi Vâv Olan Muzarî Fiil Çekimlerinin Ref Hâli

يَرْمُونَ	يَرْمِينَ	يَرْمُونَ	يَرْمِينَ	
يَرْمُونَ	يَرْمُونَ	يَرْمُونَ	يَرْمُونَ	نَرْمِي
يَرْمِي	يَرْمِي	يَرْمِي	يَرْمِينَ	أَرْمِي

Tablo 12: Son Harfi Yâ Olan Muzârî Fiil Çekimlerinin Ref Hâli

3.1.2.4. Muzârî Fiil Çekimlerinde İrab Harfleri ve ref hâli

Tablo 15 de, kırmızı kare içerisine alınan *nûn* harfleri ve *zammeler*, buldukları kelimelerin *irab elemanlarıdır* ve o kalıbın *ref hâlini* gösterirler. Lacivert karelerdeki iki *muzârî* kalıbı ise *mebnîdir* yani *iraba* konu olmazlar. Tablo 15 deki yedi kalıp, *nûn* harfinin varlığı ile *ref* halinde bulunur.

يُنصرون هَمْزُ	يُنصرون هَمْزُ Mebnî	تُنصرون أَنْتُمْ	تُنصرون أَنْتُمْ Mebnî	
يُنصران هَمَّا	تُنصران هَمَّا	تُنصران أَنْتُمَا	تُنصران أَنْتُمَا	نُصِرْ نَحْوُ
يُنصرو هَوَ	تُنصرو هِيَ	تُنصرو أَنْتِ	تُنصرين أَنْتِ	أَنْصِرْ أَنَا

ن	mebnî	ن	mebnî	و
ن	ن	ن	ن	
و	و	و	ن	و

Tablo 13: Muzârî Fiil Çekimlerinde İrab Harfleri

Ref hâli ن harflerinin varlığı ile oluşan muzârî

يفعلون		تفعلون		
يفعلان	تفعلان	تفعلان	تفعلان	
			تفعلين	

Tablo 14: Muzârî Fiil Çekimlerinde Yedi Kalıbın Nûn Harfî Varlığı İle Oluşan Ref Hâli

Tablo 16 daki 7 çekimin sonunda *ref* alâmeti olan *nûn* harfi bulunur. Üç çekim birbirinin aynı olduğundan (*tef'alâni*), nahiv kitaplarında, *nûn* harfinin bulunduğu çekimler, 5 adet olarak gösterilmiştir.

3.1.2.5. Son Harfî Sahih Olan Muzârî Fiil Çekimlerinin Nasb Hâli

Nasb hâline örnek olarak *len* harfi ile yapıları verebiliriz. *Len* harfi *fiil-i muzârîyi* nasb eder ve o eylemin gelecekte asla vukû bulmayacağı anlamını kazandırır. Tablo 18 de *müfred müzekker gâib sığasında* gelen *len yensura* ibâresi, *o asla yardım etmeyecek* anlamını taşır. *Nasb* hâlinde, kelime sonlarındaki *irab nûnlarının* hazf olduğu, kelime sonlarındaki *zamme harekelerinin fethaya dönüştüğü* ve *mebni* olan iki *muzârî* kalıbında herhangi bir değişikliğin oluşmadığı gözlemlenmektedir.

Muzârî Fiilin Nasb Edilmesi (Tekid-i nefy-i istikbal çekimleri)

Fiilî Muzarî Tekidî Nefyî Istikbal Binayı Malum	Cem	لَنْ يَنْصُرُوا	لَنْ يَنْصُرْنَ	لَنْ تَنْصُرُوا	لَنْ تَنْصُرْنَ	
	Tesniye	لَنْ يَنْصُرَا	لَنْ تَنْصُرَا	لَنْ تَنْصُرَا	لَنْ تَنْصُرَا	لَنْ نَنْصُرَ
	Müfred	لَنْ يَنْصُرَ	لَنْ تَنْصُرَ	لَنْ تَنْصُرَ	لَنْ تَنْصُرِ	لَنْ أَنْصُرَ
		Müzekker Gaib	Müennes Gaibe	Müzekker Muhatab	Müennes Muhataba	Nefs-i Mütakellim

Nûnuñ Hazfî	Mebnî	Nûnuñ Hazfî	Mebnî	—
Nûnuñ Hazfî	Nûnuñ Hazfî	Nûnuñ Hazfî	Nûnuñ Hazfî	—
—	—	—	Nûnuñ Hazfî	—

Tablo 15: Son Harfî Sahih Olan Muzârî Fiil Çekimlerinde Nasb Hâli

3.1.2.6. Son Harfi İlet Harfi Olan Muzârî Fiil Çekimlerinin Nasb Hali

لَنْ يَرْمِيَ				

Tablo 16: Son Harfi Yâ Olan Muzârî Fiil Çekimlerinde Nasb Hâli

لَنْ يَغْزُوَ				

Tablo 17: Son Harfi Vâv Olan Muzârî Fiil Çekimlerinde Nasb Hâli

3.1.2.7. Muzârî Fiil Çekimlerinin Cezm Hâli

Cezm hâline örnek olarak *lem* harfi ile yapılanı verebiliriz. *Lem* harfi *fiil-i muzârîyi* cezm eder ve o eylemin geçmişte yapılmadığı anlamını kazandırır. Tablo 19 de *müfred müzekker gâib* sıgasında gelen *lem yensur* ibâresi, *o geçmiş zamanda yardım etmedi* anlamını taşır. Cezm hâlinde, kelime sonlarındaki *irab nûnlarının* hazf olduğu, kelime sonlarındaki *zamme harekelerinin* cezme dönüştüğü ve *mebni* olan iki *muzârî* kalıbında herhangi bir değişikliğin oluşmadığı gözlemlenmektedir.

Fiil-i Muzârînin Cezm Hâli

(*Cehd-i Mutlak çekimleri*)

F'îli Muzari Cehdi Mutlak Binayı Malum	Cem	أَمْ يَنْصُرُوا	أَمْ يَنْصُرُونَ	أَمْ تَنْصُرُوا	أَمْ تَنْصُرُونَ	أَمْ تَنْصُرُ
	Tesniye	أَمْ يَنْصُرَا	أَمْ تَنْصُرَا	أَمْ تَنْصُرَا	أَمْ تَنْصُرَا	
	Müfred	لَمْ يَنْصُرْ	لَمْ تَنْصُرْ	أَمْ تَنْصُرْ	أَمْ تَنْصُرِي	أَمْ أَنْصُرْ
		Müzekker Gaib	Müennes Gaibe	Müzekker Muhatab	Müennes Muhataba	Nefs-i Mütekellim

Nûnuñ Hazfî	Mebnî	Nûnuñ Hazfî	Mebnî	○
Nûnuñ Hazfî	Nûnuñ Hazfî	Nûnuñ Hazfî	Nûnuñ Hazfî	—
○	○	○	Nûnuñ Hazfî	○

Tablo 18: Son Harfi Sahih Olan Muzârî Fiil Çekimlerinde Cezm Hâli

3.1.2.8. Muzâri Fiillerden Yapılan *Emir Çekimlerinde Cezm Hâli*

CEM' (İkiden Fazla)	لَيَنْصُرُوا	لَيَنْصُرْنَ	أَنْصُرُوا	أَنْصُرْنَ	
TESNİYE (İki)	لَيَنْصُرَا	لَتَنْصُرَا	أَنْصُرَا	أَنْصُرَا	لَنْصُرَا
MÜFRED (Bir)	لَيَنْصُرْ	لَتَنْصُرْ	أَنْصُرْ	أَنْصُرِي	لَأَنْصُرْ
	MÜZEKKER	MÜENNE	MÜZEKKER	MÜENNES	
	GAİB		MUHATAB	B	NEFS-İ MÜTEKEL

Cemi müzekker nunları düşmüş

cezme ve nasbda sabit nunlar

Sahih fiillerde lamul fiilin sükunu, mu'tel fiillerde lamul fiilin düşmesi

Tensiye nununun düşmesi

Müfred muhataba nununun düşmesi

Mechul sıgalar

يَغْزُوا لَيَغْزُوا

Tablo 19: *Emir Fiili Çekimlerinde Cezm Hâli*

3.1.2.9. Son Harfi İlet Harfi olan Muzârî Fiil Çekimlerinin cezm Hali

لَمْ يَغْزُوا				
لَمْ يَغْزُوا				
لَمْ يَغْزُ				

Tablo 20: Son Harfi Vâv Olan Muzârî Fiil Çekimlerinde Cezm Hâli

لَمْ يَرْمُوا				
لَمْ يَرْمِيا				
لَمْ يَرْمِ				

Tablo 21: Son Harfi Yâ Olan Muzârî Fiil Çekimlerinde Cezm Hâli

3.1.2.10. İsimler ve Muzârî Fiillerin Çekimlerinin Toplu olarak İrab Elemanları

REF	وَانِ
NASB	اِي
CER	ي
CEZM	HAREKENİN HAZFİ نِ HAZFİ وِي HAZFİ

Tablo 22: İsim ve Muzari Fiillerde İrab Elemanları

3.1.3. Takdîrî İrab

Buraya kadar anlatılanlar, lafzî irab grubuna girer. İrab elemanları telaffuzda veya yazıda açıkça görünüyorsa, irab lafzîdir denir. İrab elemanları telaffuzda veya yazıda açıkça görünmüyorsa, ancak var oldukları kabul ediliyorsa, irab takdîrîdir denir.

Lafızda görülen İrab	جَاءَنَا الرَّسُولُ عَلَيْهِ السَّلَامُ	
	صَدَّقْنَا الرَّسُولَ عَلَيْهِ السَّلَامُ	
	آمَنَّا بِالرَّسُولِ عَلَيْهِ السَّلَامُ	
Lafızda Görülmeyip ancak var olduğu kabul edilen, takdîr edilen İrab	أَنَا الْعَاصِي	Zamme Lafızda görülmez ancak var olduğu kabul edilir.
	Ashü ene el-Âsiyü	ي

Tablo 23: Lafzî ve Takdîrî İrab

İrab, kelimenin sonunun değişime uğramasıdır. Bu değişim, o kelimeye dahil olan bir âmilin etkisi ile oluşur. Kelimenin sonundaki bu değişiklik eğer lafızda açıkça görünüyorsa buna lafzî irab denir. Buraya kadar verilen irab örnekleri lafzî iraba aittir. Eğer âmilin etkisi yâ da âmilin, mâmul sonunda oluşturduğu hareke değişimi, lafızda açıkça görünmediği halde, orada var kabul edilip takdîr edilirse buna takdîri irab denir. Takdîri irabın oluşması, üç ayrı sebeptendir.

1- Son harfin irab harekesini almakta özürlenmesi

Tabl. 24: Takdîri İrabda Teazzür

Bu örneklerdeki *el-fetâ* kelimesi, *ref*, *nasb*, *cer* hallerinin üçünde de tek bir şekilde *el-fetâ* şeklinde telaffuz edilir. Halbuki birinci cümlede *merfû fâil*, ikinci cümlede *mensûb mefulü bih*, üçüncü cümlede *bâ* harfi ile *mecrûr*dur. Ancak *ref* alameti olan, *zamme*, *nasb* alameti olan *fetha*, *cer* alameti olan *kesra* sonda bulunan (*yâ*) harfi şeklinde resm edilen *elif* üzerinde görülmemektedir. Bu elife *elif-i maksûre* denir. *Elif* harfi *zamme*, *fetha* veya *kesre* kabul etmediği için, *maksure elifi* bu hareketlerle telaffuz edilememektedir. Dolayısı ile irab alameti olan bu hareketler lâfızda görünmemekte ancak elif üzerinde var oldukları kabul edilmektedir.

Birinci cümlede geçen *el-fetâ* kelimesinin irabını şu şekildedir:

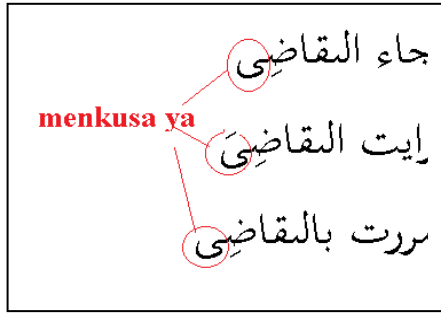
el-fetâ, fâil (özne), kelimenin son harfi olan elif üzerinde, orada var kabul edilen bir *zamme* ile *merfû*dur. Zammenin açıktan görünmeyişinin, telaffuz edilemeyişinin sebebi ise elifin hareke kabul etmemesi özrüdür.

2- Harekenin Telaffuzda Ağır Olması

Bu örneklerde, *el-Kâdî* kelimesinin sonundaki *yâ* harfine, *menkusa yâ* denir.

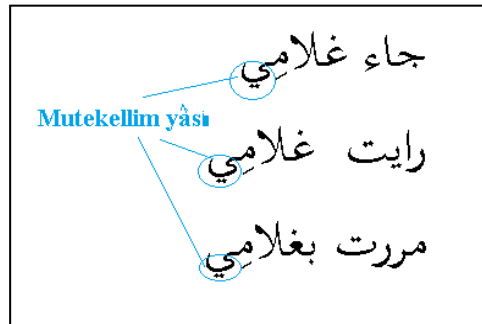
el-Kâdî kelimesi *ref halinde* ve *cer halinde*, değişmeden *el-kâdî* olarak telaffuz edilir. Çünkü *ref* alameti olan *zamme*, *yâ* üzerinde telaffuzda dile ağır gelir bu sebepten *yâ* harfi, *zamme* ile telaffuz edilmez. *Cer* alameti olan *kesra* harekesi de *yâ* harfi üzerinde dile ağır gelir. Burada da *yâ* harfi *kesra* ile telaffuz edilmez. Telaffuz edilemeyen bu *zamme* ve *kesra* hareketleri, irab yaparken, *yâ* üzerinde var kabul edilip takdir edilir ve birinci örneğin irabında denir ki: *el-Kâdî*, fâil (özne), *yâ* harfi üzerinde takdir edilmiş, var olduğu kabul edilmiş bir *zamme* ile *merfûdur*. Zammenin telaffuz edilemeyişinin sebebi ise, *yâ* harfi üzerinde dile ağır (segîl) gelmesidir. *Cer* hâlinde *kesranın* telaffuz edilemeyişini için de aynı sebep gösterilir. Kesra *yâ* harfi üzerinde dile ağır (segîl) gelir. Cer hali için şöyle denir: *bil-Kâdî*, sondaki *yâ* üzerinde takdir edilmiş bir *kesra* ile *mecrûr* isim.

Tablo 25: Takdîri İrabda Telaffuz Ağırlığı

Nasb halinde ise *yâ* harfi, *nasb* alameti olan *fetha* ile harekelenip telaffuz edilmiştir. Çünkü *fetha* harekesi, *yâ* üzerinde dile hafif gelir. Bu durumda, *nasb* hâlinde, *nasb* alameti olan *fetha* telaffuzda açıkça görüldüğü için, *el-Kâdî* kelimesinin *nasb* halinin irabı *lafzîdir* denir ve bu kelime *el-kâdiye* olarak telaffuz edilir.

3- Son harfin uygun bir hareke ile iştilal edip başka hareke kabul etmemesi

Tablo 26: Takdîri İrabda Uygun hareke İle Meşguliyyet

Bu örneklerde *ğulâm* kelimesi, *mütekellim yâsına* muzaf olmuştur. *Mütekellim yâsı* kendisinden önce gelen *mim* harfinin *kesre* ile harekelenmesine sebep olmuştur. *Mim* harfi *kesre* harekesi, *mütekellim yâsına* uygun bir harekedir ve *mîm* kelitemizin son harfi olan *mîm* harfini, zoraki olarak, kendisine uygun olan *kesre* harekesi ile meşgul etmiştir. Bu durumda *mîm* harfi, birinci örnekte *zamme* ile telaffuz edilmekten alıkonulmuştur yani *ğulâm* kelimesinin *ref* hali, *mîm* üzerinde takdîr edilen bir *zamme* ile oluşacaktır. Amma zâhirde okunuşu, *mütekellim yâsına* uygun hareke olan *kesra* iledir. *Nasb* halinde, *mîm* üzerine takdîr edilmiş bir *fetha*, *cer* halinde *mîm* üzerine takdir edilmiş bir *kesra* söz konusudur. Bütün hallerde takdîri irab vardır. Son örnekte, *bâ* harfi ile *cer* edilen *ğulâm* kelimesini, *ğulami* olarak okutan *kesra* harekesi, *mütekellim yâsının* verdiği harekedir. İrabdan kaynaklanan *kesra* değildir. *Mîm* harfi, *mütekellim yâsından* gelen *kesra* ile meşgul olurken, irabdan gelen ikinci bir *kesrayı* kabul etmesi mümkün değildir. Çünkü bir harf, aynı anda iki hareke kabul edemez. O halde, burada zâhiren görünüp telaffuz edilen *kesra irab kesrası* değildir. *İrab kesrası* burada takdîrîdir.

3.2. İsim ve Fiiller Üzerinde İrab Temrînatı

Arapçada mâzi fiillerin sonu değişime uğramadığından bu fiiller iraba konu olmazlar. Mâzi fiil (geçmiş zaman) çekimleri, son hecelerinin durumuna göre, zamme üzerine veya fetha üzerine veya sükun üzerine mebnidir denir. İraba konu olan yani son heceleri cümledeki görevlerine göre değişime uğrayan kelimeler, muzâri fiiller (şimdiki zaman) ve isimlerdir. Muzâri fiiller ve isimlerde irab, *Ref, nasb, Hafd (cer), cezm* olmak üzere dört kısımdır. Yani Muzâri fiiller ve isimler, cümledeki görevlerine göre (özne, nesne....) bu dört halden biri ile hallerirler. Ref halinde olanlara, *merfû*, nasb halinde olanlara, *mensûb*, cer halinde olanlara *mechrûr*, cezm halinde olanlara da *mezcûm* denir. Cer hali *hafd* olarak da isimlendirilir.

Bunlardan isimlere ait olanlar, *Ref, nasb ve cer* dir. İsimler *cezm* olmazlar.

Bunlardan fiillere ait olanlar, *Ref, nasb ve cezm* dir. Fiiller *cer* olmazlar.

İsm ya da muzari fiillerin merfu olduğunu gösteren dört alâmet vardır: *Zamme, vâv, elif ve nûn*. Bu irab elemanlarından her biri, yâ ismin sonunda yâ da muzâri fiilin sonunda telaffuz edilerek, sonunda buldukları kelimeye, cümle içinde bir anlam kazandırır.

Zamme dört yerde *ref* alâmeti olur.

Tekil isimde, kırık çoğul olan isimde, sâlim dışı çoğulda ve sonuna bir şey bitişmeyen muzâri fiilde.

Tekil bir isme cümle içerisinde farklı manaların verilmesi için, onun *ref, nasb ve cer* hallerinden birinde bulundurulması gerekir.

Rasûl kelimesi tekil bir isimdir. Karşımızdaki kişiye söylediğimiz cümlede, *Rasûl* kelimesini özne olarak tasarlamışsak yâni muhatabımızın, ağızımızdan çıkan *rasûl* kelimesini cümlenin öznesi olarak algılamasını istiyorsak, *Rasûl* kelimesinin sonunu zammeli olarak *er-Rasûlü* şeklinde telaffuz etmemiz gerekecektir. Zammenin vereceği **ü** sesi telaffuzda belirgin olacaktır.

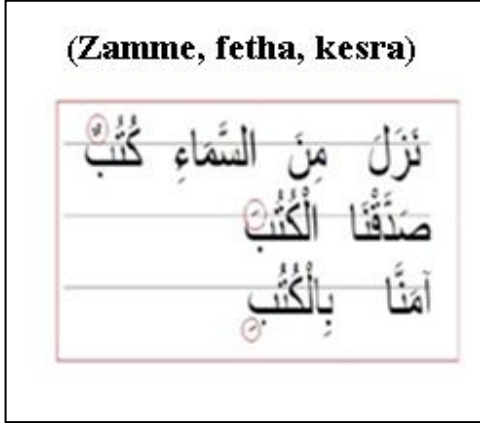
(Zamme, fetha, kesra ile)

جَاءَنَا	الرَّسُولُ	عَلَيْهِ السَّلَامُ
صَدَّقْنَا	الرَّسُولَ	عَلَيْهِ السَّلَامُ
أَمَنَّا	بِالرَّسُولِ	عَلَيْهِ السَّلَامُ

Tablo 27: Tekil İsimlerin İrabı

Câenâ er-Rasûlü Aleyhisselâm (Bize, *Rasûl* Aleyhisselâm geldi). Bu cümlede, *Rasûl* kelimesinin sonu *zamme* ile (*Rasûlü*) telaffuz edilerek, bu kelime cümlenin öznesi yapılmıştır.

Saddeknâ er-Rasûle Aleyhisselâm (Biz, *Rasûl* Aleyhisselamı tasdik ettik). Bu cümlede, *Rasûl* kelimesinin sonu *fetha* ile (*Rasûle*) telaffuz edilerek, bu kelime cümlenin nesnesi yapılmıştır. *Âmennâ bi'r-Rasûli Aleyhisselâm*. (Biz, *Rasûl* Aleyhisselama inandık). Bu cümlede, *Rasûl* kelimesinin sonu *kesra* ile (*Rasûli*) telaffuz edilerek, başında bulunan *bâ* harfi vasıtası ile *âmennâ* fiiline bağlanmıştır. *Bâ* cer harfidir. Başına geldiği *er-Rasûli* kelimesini *cer* etmiştir, yâni kelimenin sonunu *kesra* ile okutmuştur. *Bâ* harfine *câr*, *er-Rasûli* kelimesine *mecrûr* denir.

Tablo 28: Kırık Çoğul İsmiñ İrabı

Kırık çoğul (Mükesser cem, tekil olan kelimenin sonuna çoğul eki getirilerek değil, tekil kelimenin ana yapısı değiştirilerek elde edilen çoğul şeklidir. *Kitab* kelimesi tekildir. *Kütüb* kelimesi ise, *kitab* kelimesinin kırık çoğuludur. Çünkü kelimenin ana yapısında bozulma olmuş, ana yapı kırılmıştır. *Nezele mine's-Semâi Kütübün* (*Semâdan kitaplar indi*) *Saddeknâ el-Kütübe* (Kitapları tasdik ettik) *Âmennâ bi'l-Kütübi* (Kitaplara inandık) İrab konusunda, *Kırık Çoğul* İsimler için de, tekil isimlerde yapılan izah, aynı ile yapılabilir.

Tablo 29: Salim Dişil Çoğul İsmi İrabı

Mûcizetün kelimesi tekil ve dişil bir kelimedir. *Mûcizetün* kelimesi, kurallı olarak yâni sonuna *ât* eki getirilerek, *mûcizâtün* şeklinde çoğul yapılır. Bu şekilde kurallı olarak oluşan çoğula *sâlim cem* denir.

Câenâ Mûcizâtün (Bize mucizeler geldi) *Saddeknâ Mûcizâtün* (Mucizeleri tasdik ettik), *Âmennâ bi Mûcizâtün* (Mucizelere inandık).

İkinci cümledeki *Mûcizâtün* kelimesinin nasb halinde *fetha* almayarak *kesra* ile *mensûb* olduğuna, *mûcizâtün* şeklinde okunduğuna dikkat etmek gerekir.

(Zamme, fetha, fetha ile)

جَاءَنَا	أَحْمَدًا	[عَلَيْهِ السَّلَامُ]
صَدَّقْنَا	أَحْمَدًا	[عَلَيْهِ السَّلَامُ]
أَمَنَّا	بِأَحْمَدَ	[عَلَيْهِ السَّلَامُ]

Tablo 30: Munsarif Olmayan İsmi İrabı

Munsarif olmayan isimler, sonları *kesra* ile telaffuz edilemeyen isimlerdir. Bu sebepten onların *cer hâli* de *fetha* ile oluşturulmuştur. *Ahmed* ismi *munsarif olmayan* bir isimdir.

Câenâ Ahmedü Aleyhisselâm (Bize *Ahmed Aleyhisselâm* geldi) *Saddeknâ Ahmede Aleyhisselâm* (Biz *Ahmed Aleyhisselâm*'ı tasdik ettik), *Âmennâ bi Ahmede Aleyhisselâm* (Biz *Ahmed Aleyhisselâm*'a inandık)

Ahmedü isminin *Ahmedün* olarak tenvinli okunamayışı da yine onun *munsarif olmaması* sebebiyledir. Çünkü *munsarif olmayan* isimler sonlarına tenvin alamazlar. *Munsarif olmayan* isimler konusu, nahivde başlıbaşına bir inceleme konusudur.

Fi'il Muzari	Cem					نَحْنُ نُصِّرُ
	Tesniye					
	Müfred	هُوَ يُنْصِرُ	هِيَ تُنْصِرُ	أَنْتَ تُنْصِرُ		أَنَا أُنْصِرُ
		Müzekker Gaib	Müennes Gaibe	Müzekker Muhatab	Müennes Muhataba	Nefs-i Mütekellim

Tablo 31: Sonuna Birşey Bitişmeyen Ve sonu İlet Harfi Olmayan Muzari Fiil Çekimlerinin Ref Hali

Muzari fiillerin bazısının sonu illet harfleri olan vâv ve yâ ileidir. Sonunda vâv ve yâ harfleri olmayan muzari fiillere sonunda illet harfi taşımayan muzari fiiller denir. Tablo 13 de görülen muzari fiil çekimlerinin sonu *râ* harfidir. Yâni illet harfi değildir. Ayrıca bu kalıplarda, *râ* harfinden sonra başka bir harf gelmemiştir. Tablo 33 de boş bırakılan çekimlerde, z sondaki *râ* harfinden sonra, *âni*, *ûne*, *îne* ve *ne* ekleri bitişmiştir. Bu çekimlerde *muzâri* fiilin *ref* hâli, sondaki *ra* harfinin üzerindeki *zamme* ileidir. Son harf *ru* şeklinde telaffuz edilir.

yensuru : O erkek yardım eder.

Fiili Muzari Tekidi Nefyi İstikbal Binaı Malum	Cem					
	Tesniye					لَنْ نُنْصِرَ
	Müfred	لَنْ يَنْصِرَ	لَنْ تَنْصِرَ	لَنْ تَنْصِرَ		لَنْ أَنْصِرَ
		Müzekker Gaib	Müennes Gaibe	Müzekker Muhatab	Müennes Muhataba	Nefs-i Mütekellim

Tablo 32: Sonuna Birşey Bitişmeyen Ve sonu İlet Harfi Olmayan Muzari Fiil Çekimlerinin Nasb Hali

Yukarıda bahsi geçen aynı muzari fiil çekimlerinde, *nasb* hâli sondaki *râ* harfinin *fethası* ile oluşur. Yani *râ* harfi *fetha* ile *ra* olarak telaffuz edilir *Len* nasbedici bir harftir. Muzari fiili nasbeder, sonunu fetha ile telaffuz ettirir. Muzari fiile gelecekte kesin bir olumsuzluk anlamı verir.

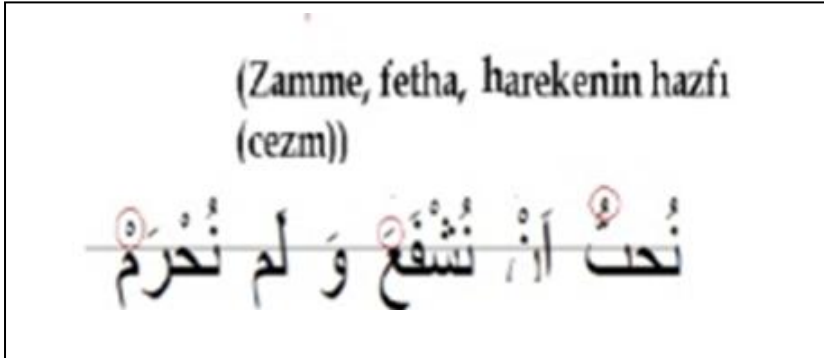
Len yensura : O erkek gelecekte kesin olarak yardım etmeyecek

Fi'il Muzari Cehdi Mutlak Bina'yı Matlum	Cem					لَمْ تَنْصُرْ
	Tesniye					
	Müfred	لَمْ يَنْصُرْ	لَمْ تَنْصُرْ	لَمْ تَنْصُرْ		لَمْ أَنْصُرْ
		Müzekker Gaib	Müennes Gaibe	Müzekker Muhatab	Müennes Muhataba	Nefs-i Mütakellim

Tablo 33: Sonuna Birşey Bitişmeyen Ve sonu İlet Harfi Olmayan Muzari Fiil Çekimlerinin Cezm Hali

Yukarıda bahsi geçen aynı muzari fiil çekimlerinde, cezm hâli sondaki râ harfinin sükûnu ile oluşur. Yani râ harfi *sükun* ile telaffuz edilir. *Lem* cezmedici bir harftir. Muzari fiili cezmeder, sonunu *sükûn* ile telaffuz ettirir. Muzari fiile geçmiş zamanda olumsuzluk anlamı verir.

Lem yensur: O erkek geçmiş zamanda yardım etmedi.

Tablo 34: Sonuna Birşey Bitişmeyen Ve sonu İlet Harfi Olmayan Muzari Fiil Çekimlerinin Ref, Nasb, Cezm Hâline Örnek Cümle

Şefâata nâil olmayı ve mahrûm olmamayı severiz. *Nuhibbu:* Ref hali, son harf zamm ile telaffuz ediliyor. *En nüşfe'a:* Nasb hâli, son harf fetha ile telaffuz ediliyor. *Lem nuhram:* Cezm hali, son harf sâkin, harekesi kaldırılmış

				نَغَزُوا
يَغْزُوا	تَغْزُوا	تَغْزُوا		أَغْزُوا

Tablo 35: Sonuna Birşey Bitişmeyen Ve sonu İlet Harfi Olan Muzari Fiil Çekimlerinin Ref Hali

Sözkonusu çekimlerin sonu illet harflerinden biri olan vâv ise, ref halinde vâv harfi sâkin olarak kalır.

Yeğzû: O erkek gazâ eder.

				لَنْ نَغْزُوا
لَنْ يَغْزُوا	لَنْ تَغْزُوا	لَنْ تَغْزُوا		لَنْ أَعْزُوا

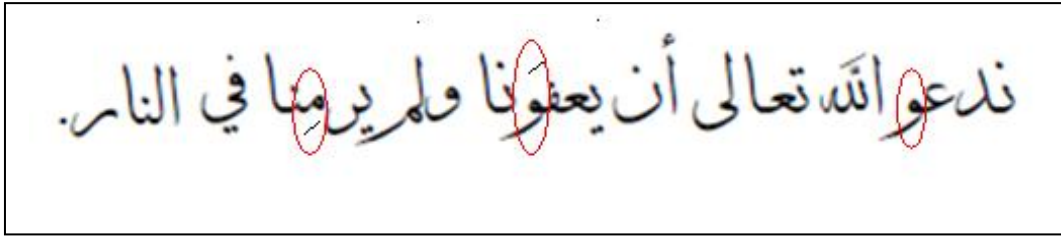
Tablo 36: Sonuna Birşey Bitişmeyen Ve sonu İlet Harfi Olan Muzari Fiil Çekimlerinin Nasb Hali

Bu çekimlerin nasb hali ise vâv harfinin fethalanması ile oluşur. Len yeğzüve: O erkek asla gazâ etmeyecek.

				لَمْ تَغْزُ
لَمْ يَغْزُ	لَمْ تَغْزُ	لَمْ تَغْزُ		لَمْ أَغْزُ

Tablo 37: Sonuna Birşey Bitişmeyen Ve sonu İlet Harfi Olan Muzari Fiil Çekimlerinin Cezm Hali

Cezm halinde vâv harfi hazf edilir yâni muzari fiilin sonundan atılır. *Lem yeğzi*: O erkek geçmiş zamanda gazâ etmedi

Tablo 40: Sonuna Birşey Bitişmeyen Ve sonu İlet Harfi Olan Muzari Fiil Çekimlerinin Ref, Nasb ve Cezm Hallerine Örnek Cümle

Allahu Teâlâ'dan biz affetmesini ve nârına atmamasını isteriz. *Ned'û*: Ref halinde, muzari fiilin sonu sakın vâv (ilet harfi) harfi. *En ye'füve*: Nasb halinde, vâv harfi fetha ile harekelendi. *Lem yermi*: Cezm halinde, vâv harfi hazf edildi, kelimenin sonundan kaldırıldı.

İsimlerin ikili çekimleri, elif ile ref, yâ ile nasb ve cer olur.

İsmi Fail	MÜKESSER CEM (Kırk Cem) (ikiden Fazla)		
	SALİM CEM (ikiden Fazla)		
	TESNİYE (iki)	ناصران	ناصرتان
	MÜFRED (Bir)		
		MÜZEKKER	MÜENNES

Tablo 38: İsimlerin İkili Çekimlerinin Ref Hali

Elif, yâ, Yâ			
İsmi Fail	MÜKESSER CEM (Kırk Cem) (ikiden Fazla)		
	SALİM CEM (ikiden Fazla)		
	TESNİYE (iki)	ناصرين	ناصرتين
	MÜFRED (Bir)		
		MÜZEKKER	MÜENNES

Tablo 39: İsimlerin İkili Çekimlerinin Nasb ve Cer Hali

Tablo 40: Kilâ ve Isnânî'nin Ref, Nasb ve Cer Hali

Eril sâlim çoğullar (Cemi Müzekker Sâlim), vâv ile ref, yâ ile nasb ve cer olur.

İsmi Fail	MÜKESSEER CEM (Kırık Cemi) (ikiden Fazla)		
	SALİM CEM (ikiden Fazla)	نَاصِرُونَ	
	TESNİYE (iki)		
	MÜFRED (Bir)		
		MÜZEKKER	MÜENNES

Tablo 41: İsimlerin Eril Salim Çoğullarının Ref Hali

İsmi Fail	MÜKESSEER CEM (Kırık Cemi) (ikiden Fazla)		
	SALİM CEM (ikiden Fazla)	نَاصِرِينَ	
	TESNİYE (iki)		
	MÜFRED (Bir)		
		MÜZEKKER	MÜENNES

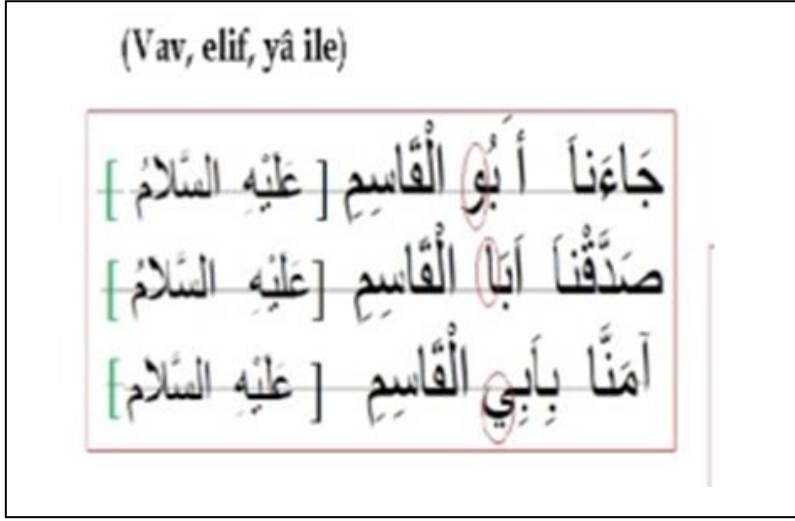
Tablo 42: İsimlerin Eril Salim Çoğullarının Nasb ve Cer Hali

(Vav, yâ, yâ ile)

جَاءَنَا الْمُرْسَلُونَ [عَلَيْهِمُ السَّلَامُ]
صَدَقْنَا الْمُرْسَلِينَ [عَلَيْهِمُ السَّلَامُ]
أَمْنَا بِالْمُرْسَلِينَ [عَلَيْهِمُ السَّلَامُ]

Tablo 43: İsimlerin Eril Salim Çoğulların Ref, Nasb ve Cer Hallerine Örnek Cümleler

Beş isim, vâv ile ref, elif ile nasb, yâ ile cer olur.

Tablo 44: Beş İsme Örnek Olarak, 'ebû' isminin ref, nasb ve Cer Halleri

Muzârî fiillerin beş çekim kalıbına gelince, onlar *nûn* harfinin kelimedeki varlığı ile *ref*, *nûn* harfinin kelimededen kaldırılması ile *nasb* ve *cez*m olur.

Nûn harfî, bu 5 çekimin irab elemanıdır. Onun kelimedeki varlığı ya da kelimededen çıkarılması ile *ref*, *nasb* ve *cez*m halleri oluşturulur.

Ref hâli ن harflerinin varlığı ile oluşan muzârî

يفعلون		تفعلون	
يفعلان	تفعلان	تفعلان	تفعلان
			تفعلين

Tablo 45: Muzârî Fiillerin 5 Çekim Kalıbının Ref Hali Vezinleri

هَمْز		أَنْتُمْ	
يَنْصُرُونَ		تَنْصُرُونَ	
هَمَّا	هَمَّا	أَنْتُمَا	أَنْتُمَا
يَنْصُرَانِ	تَنْصُرَانِ	تَنْصُرَانِ	تَنْصُرَانِ
		أَنْتِ	تَنْصُرِينَ

Tablo 46: Muzârî Fiillerin 5 Çekim Kalıbının Ref Hali Örnek Çekimi

F'ili Muzari Tekidi Nefyi Istikbal Binayi Malum	Cem	لَنْ يَنْصُرُوا		لَنْ تَنْصُرُوا		
	Tesniye	لَنْ يَنْصُرَا	لَنْ تَنْصُرَا	لَنْ تَنْصُرَا	لَنْ تَنْصُرَا	
	Müfred				لَنْ تَنْصُرِ	
		Müzekker Gaib	Müennes Gaibe	Müzekker Muhatab	Müennes Muhataba	Nefs-i Mütekellim

Tablo 47: Muzârî Fiillerin 5 Çekim Kalıbının Nasb Hali

F'ili Muzari Cehdi Mutlak Binayi Malum	Cem	لَمْ يَنْصُرُوا		لَمْ تَنْصُرُوا		
	Tesniye	لَمْ يَنْصُرَا	لَمْ تَنْصُرَا	لَمْ تَنْصُرَا	لَمْ تَنْصُرَا	
	Müfred				لَمْ تَنْصُرِي	
		Müzekker Gaib	Müennes Gaibe	Müzekker Muhatab	Müennes Muhataba	Nefs-i Mütekellim

Tablo 48: Muzârî Fiillerin 5 Çekim Kalıbının Cezm Hali

(Nun harfinin varlığı ve nun harfinin
hazfı)

الأُولِيَاءِ وَالْعُلَمَاءِ يَشْفَعُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
فَنَرْجُوا أَنْ يَشْفَعُوا لَنَا
وَلَمْ يُعْرَضْنَا عَنْهَا
ن hazf edildi ن hazf edildi

Tablo 49: Muzâri Fiillerin İkili Çekim Kalıplarının Ref, Nasb ve Cezm Halleri için Örnek Cümleler

Allahu Teâlâ'nın dostları ve âlimler, kıyamet gününde şefaet ederler. *Yeşfe'âni*: Ref hali, sondaki irab elemanı olan *nûn* harfinin kelimedeki varlığı ile. Bize şefâat etmelerini ve bizden yüz çevirmemelerini ümid ederiz. *En yeşfe'â*: Nasb hali, sondaki irab elemanı olan *nûn* harfinin kelimededen çıkarılması ile. *Lem yü'rizâ*: Cezm hali, sondaki irab elemanı olan *nûn* harfinin kelimededen çıkarılması ile

4. SONUÇ

Nahiv ilminin önemine binâen, bu sahada sayısız eserler yazılmış, şerhler, haşiyeler ile nahiv kütüphânesi zenginleştirilmiştir. İslâmî ilimlerin tahsili, Kur'an-ı Kerîm dili olan Arapça'nın kelime ve cümle yapısının bütün incelikleri ile bilinmesini gerektirir. Arapça cümle yapısını işleyen Nahiv ilminde en önemli konulardan birisi, *irab* bahsidir. Kelimelerin irabının değişmesi, cümle içerisindeki anlamının da değişmesine sebep olmaktadır. Arapça cümlelere doğru mânâ vermek, onların irabının doğru yapılmasına bağlıdır. Mânâ verilmeye çalışılan, Kur'an-ı Kerîm ve Hadis-i Şerifler olunca irab ilminin ne kadar önemli olduğu daha açık bir şekilde anlaşılır. İrab bahsi, bütün dilbilgisi kitaplarının öncelikli konusu olmuş, her müellif, kendi bakış açısı ile farklı metodlar kullanarak, irab konusunu izaha çalışmıştır. Arapça dilbilgisi öğrenimine yeni başlayanların, bu farklı metodlarla yazılan eserlerden faydalanması oldukça zordur. İşlenen konu aynı olmasına rağmen, izahda farklı yollar tutulması, farklı yönlerden konuya yaklaşılması ve çoğu zaman çözümü zor ibârelerin kullanılması, yeterli sayıda açıklamalı örneklerin verilmemesi, detaylı izahların, adı geçen kitapları okutacak olan öğretmenlere bırakılması, bu kıymetli eserlerden bireysel olarak istifade etmeyi zorlaştırmaktadır. Bütün bu eserlerin fehmedilmesinde azami faydayı sağlayacak olan şey, irab bahsinde temel bilgilerin eksiksiz olarak bir metod dâhilinde öğrenilmesidir. Asırlardır, medârîste okutulan *Ecrumiyye* metninin ve diğer metinlerin, basit, sâde ve en temel şematik bilgiler ve örneklerle ele alınması, Arapça dilbilgisi eğitiminde verimliliği en üst seviyeye çıkaracaktır.

KAYNAKÇA

- Birgivî, *İzhâru'l-Esrâr*, Beyrût: Dâru'l-Minhâc, 2009.
- Molla Câmi, *Fevâidü'z-Ziyâiyye*, Karaçi: Mektebetü'l-Büşrâ, 2011.
- Necâti, Ömer, *İzhâru'l-Esrâr Şerhi*, Trabzon: 2000.
- Perowne, M.A., *Al Adjrumiieh*, London, 1852.
- Şürûhu'l-Avâmil*, Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.1971.
- Trabzonî, El-Hâc Muhammed Emîn, *Avâmil-i Atîk Tercümesi El Yazması Metin*, Metinkale Medresesi, El-Hâc Muhammed Emîn Trabzonî Özel Kütüphânesi.
- Uyûnî, Süleyman, *Şerhu'l-Ecrûmiyye*, Nahiv Akademisi, Riyâd, H. 1436.